

บทบาทของพระราชธรรมालังการกับการพัฒนาสังคมตามหลักสัปบุริสธรรม ๗
THE ROLES OF PHRARAJADHAMMALANGKARN IN ADVANCING SOCIETY
ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF SAPPURISADHAMMA 7

¹พระมหาภิรติ วรกิตติ และ ²ธวัช คัดอ่าน

¹Phramahakirati Worakitti and ²Thawat Kidatn

¹วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Lampang Buddhist Colleges, Thailand

Received:2023-03-22

¹Corresponding Author's Email: Tawat_401@hotmail.com

Revised:2023-04-04

Accepted:2023-04-29

บทคัดย่อ

สังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่รับเอาวิถีทางตะวันตกเข้ามาประกอบใช้ในการดำเนินชีวิต ที่มีความหลากหลายก่อให้เกิดสังคมไทยกลายเป็นสังคมแห่งการหมุนเวียน เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่รวดเร็ว ขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบในการนำเอาวัฒนธรรมอื่นมาใช้ จึงทำให้เด็กหรือเยาวชนของชาติ ขาดคุณธรรมศีลธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ไปโดยปริยาย เนื่องจากผลทางการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศ พระสงฆ์ถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน และสังคมทั้งทางกายภาพและจิตใจโดยตรงของผู้คนให้มีความมั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิตตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามากขึ้น เช่นพระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมโดยมีเป้าหมายมุ่งเน้นในการพัฒนาสังคมตามหลักสัปบุริสธรรม 7 กล่าวคือ การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคมและชุมชน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอเพียง และการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม “คน” หรือ “กลุ่มคน” ที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยผสมผสานกับพุทธวิธีการสอนเพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาสังคม ทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษาของพระภิกษุ สามเณรตลอดจนถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป

คำสำคัญ: บทบาทพระราชธรรมาลังการ; การพัฒนาสังคม; หลักสัปบุริสธรรม 7

Abstract

From ancient times to the present, Thai society has evolved a way of life that prioritizes economic growth and embraces western principles to be applied in a range of lifestyles, causing Thai society to circulate in the direction of rapid globalization. Therefore, the unconsidered acceptance of foreign cultures results in children and young people in the country lacking good morals and ethics. According to Buddhist theories like Phrarajadhammalangkarn (Chan Katapunyo), monks actively contribute to the social, physical, and mental growth of communities and societies so that people can live securely and safely. He is a character who contributes to social development with the intention of focusing on social development in accordance with the Principles of Sappurisadhammas 7, (the qualities of a good man or virtues or gentlemen) namely, knowing causes, knowing results, knowing oneself, knowing moderation, knowing time, knowing the community, and knowing the person to apply to solve societal and communal problems. It is a method of resolving economic issues based on sufficiency and enhancing the social harmony of "people" or "groups" at the center of development by fusing it with Buddhist teaching techniques to increase the development potential of the entire society in terms of morality, ethics, and the education of monks and novices as well as Buddhists in general.

Keywords: Royal Thammalangarn's role; Social development; Principles of Sappurisadhamma 7

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเรามีการพัฒนาสังคมที่ผ่านมามีในอดีต มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญประกอบกับในระยะเวลาที่ผ่านมา สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมลดลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของชาติ เนื่องจากวิถีชีวิตและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิชาการทั้งด้านสื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมต่าง ๆ ตลอดจนได้รับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติมากเกินไป สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้คนไทยมีค่านิยมทางด้านวัตถุสูงขึ้นจนบางครั้งกลับทำให้เกิดผลกระทบในการทำลายคุณภาพชีวิตตนเอง ขาดการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าจนลืมไปว่าการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายในเรื่องการกิน การนอน การทำงาน เพื่อตนเองและส่วนรวมเห็นคุณค่าของธรรมชาติ และการปรับตัว อดทนให้อยู่กับธรรมชาติได้อย่างเป็นมิตร ทำจิตใจให้สงบฝึกการปล่อยวาง เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์เราต้องการทุกคน

ดังนั้น พระสงฆ์ในสังคมไทยจึงมีความสำคัญมากหรือเป็นส่วนหนึ่งที่ขับเคลื่อนในการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดีในด้านการอบรม พัฒนาจิตใจ สำหรับพระสงฆ์ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ นั้น ถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก นอกจากนี้จะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะเป็นพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งด้วยจึงต้องรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้น และเมื่อกล่าวถึง พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง มีบทบาทที่เปี่ยมล้นในด้านนักพัฒนา และมีความศรัทธามากโดยเขตพื้นที่ จังหวัดลำปาง บทบาทหน้าที่ในความเป็นสงฆ์ของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) ที่มุ่งเน้นการพัฒนา “คน” หรือ “กลุ่มคน” โดยการยึดคนและกลุ่มคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา ด้านการศึกษาของคณะสงฆ์และบุคคลทั่วไป ที่สำคัญอย่างหนึ่งท่านมองเห็นประโยชน์ของการศึกษาได้ทุกระดับอย่างเช่นระดับอุดมศึกษา ท่านได้ดำริก่อตั้ง วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางจนเป็นผลสำเร็จ

ปัจจุบันการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ในการบริหารชุมชนของพระราชธรรมมาลังการ(จันทร์ กตปุญโญ) ผู้ศึกษาได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักปรีสธรรม 7 การบริหารงานสมัยใหม่จำเป็นต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ จึงมีแนวคิดในการใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการมีความเชื่อว่า จะบริหารจัดการสำเร็จ และอีกประการวัฒนธรรมอันดีงามของไทย เริ่มเสื่อมถอยและสังคมไทยมีแนวโน้มเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมมากขึ้น ประกอบกับความเคลื่อนไหวของกระแสวัฒนธรรมโลก ความก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสาร การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคม ออนไลน์ ส่งผลให้มีทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อวิถีชีวิต ทัศนคติและความเชื่อในสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรม การบริโภคของคนในประเทศ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่รวดเร็วด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ลดน้อยถอยลงโดยเฉพาะในชุมชนเมือง แต่ก็ยังคงมีบางส่วนเช่นในชนบทบางแห่งที่ยังคงรักษาสถาบันสังคมแบบดั้งเดิมไว้ได้อยู่ โดยในสังคมชนบทยังมีการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เป็นหลักและเป็นที่พึ่งดังจะเห็นได้จากงานบุญและเทศกาลทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ธรรมะพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ พระสงฆ์จึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาและเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมา (Pengnalen, 2010) ซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดกว่าคนในสังคมอื่นๆ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกขึ้นเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป และอาจมองได้ว่าเป็นเทวบุคคลในชุมชน เนื่องจากเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้ให้กับสังคมต่าง ๆ ประกอบกับยังได้ช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้างคุณความดีความชั่ว รู้จักความพอดีพองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและปฏิบัติ สังคมตลอดเรื่อยมา (Phra Mahakitti Suchitto (Soi Mala), 2012) ดังบทบาทของพระสังฆาธิการมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มี 6 ด้าน (Wongtham, 1975) ซึ่งสอดคล้องกับในส่วนของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านสร้างสาธารณประโยชน์ 2) ด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ และ 4) ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มี

กับสังคมอันช่วยสร้างคุณค่าในการมีส่วนร่วมการพัฒนาสังคม และช่วยเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับพระพุทธศาสนาสืบต่อไปตามหลักสัปปริสธรรม 7 นำมาประยุกต์ใช้ ถ้าหากไม่มีสถาบันศาสนาที่เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแล้ว อาจทำให้คนชาติที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและไม่มีแบบอย่างที่ดีในเรื่องการพัฒนาชุมชน (Phra Phacharapol Vithitam, 2017)

ดังนั้น การศึกษาบทบาทของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) เป็นการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านบุคคลสังคม และพระพุทธศาสนา โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และความรอบคอบในการพัฒนาศักยภาพโดยการนำเอาหลักสัปปริสธรรม 7 นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึงที่ถูกต้อง และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป และได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาศักยภาพ ผู้ที่ได้ชื่อว่าคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม เรียกว่าสัตบุรุษ บำบัดจิตใจ บำบัดคนดีมีปัญญา มีคุณธรรม หรือสัตบุรุษนี้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น หรือบุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิกระตือรือร้นไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตบุรุษนั้น เรียกว่า สัปปริสสังเสวะหรือ สัปปริสเสวนา แปลว่า การเสวนากับสัตบุรุษ หมายถึง การคบหากับคนดี และสัตบุรุษหรือคนดีนั้นก็เป็นผู้ได้ชื่อว่ากัลยาณมิตร (Chanphaibun, 2012) ดังนั้น หลักสัปปริสธรรมจึงมีความหมายว่า ธรรมของสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดี มีอยู่ 7 ประการ อันประกอบไปด้วย 1) อัมมัญญตา คือ ความรู้จักธรรม 2) อัตถัญญตา คือ ความรู้จักอรรถ 3) อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล 6) ปริสสัญญตา คือ ความรู้จักชุมชน และ 7) ปุคคลัญญตาหรือปุคคลปโรปริญญตา คือ ความรู้จักบุคคล ทั้งนี้ หลักสัปปริสธรรมมีความสัมพันธ์กันกับเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่อยู่หลายประการมากโดยครอบคลุมมิติการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติระหว่าง หลักสัปปริสธรรมกับเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่ต่าง ๆ ด้วยการใช้วิธีการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้าหาพระพุทธศาสนานั้นพบประเด็นที่น่าสนใจตามลำดับ

บทบาทของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) กับการพัฒนาศักยภาพตามหลักสัปปริสธรรม 7

บทบาทของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) กับการพัฒนาศักยภาพตามหลักสัปปริสธรรม 7 ตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้ที่ได้ชื่อว่าคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม เรียกว่า สัตบุรุษ บำบัดจิตใจ บำบัดคนดีมีปัญญา มีคุณธรรม หรือสัตบุรุษนี้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น หรือบุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิกระตือรือร้นไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตบุรุษนั้น เรียกว่า สัปปริสสังเสวะหรือ สัปปริสเสวนา แปลว่า การเสวนากับสัตบุรุษ หมายถึง การคบหากับคนดี และสัตบุรุษหรือคนดีนั้นก็เป็นผู้ได้ชื่อว่ากัลยาณมิตร (Chanphaibun, 2012) ดังนั้น หลักสัปปริสธรรมจึงมีความหมายว่า ธรรมของสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดี มีอยู่ 7 ประการ อันประกอบไปด้วย 1) อัมมัญญตา คือ ความรู้จักธรรม 2) อัตถัญญตา คือ ความรู้จักอรรถ 3) อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล 6) ปริสสัญญตา คือ ความรู้จักชุมชน และ 7) ปุคคลัญญตาหรือปุคคลปโรปริญญตา คือ ความรู้จักบุคคล ทั้งนี้ หลักสัปปริสธรรมมีความสัมพันธ์กันกับเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่อยู่หลายประการมากโดยครอบคลุมมิติการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติระหว่าง หลักสัปปริสธรรมกับเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่ต่าง ๆ ด้วยการใช้วิธีการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้าหาพระพุทธศาสนานั้นพบประเด็นที่น่าสนใจตามลำดับ

บทบาทของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) กับการพัฒนาศักยภาพตามหลักสัปปริสธรรม 7 โดยพระเดชพระคุณท่านใช้หลักธรรมมาบริหารเน้น 3 ด้านคือ 1) ด้านบริหารงาน 2) ด้านการบริหารคน 3) ด้านจัดการชุมชน ความหมายหลักการและวิธีการของสัปปริสธรรม 7 คือ คุณธรรม 7 ประการของบุคคลสมบูรณ์แบบที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นผู้เข้าถึงหลักธรรม 7 คือ 1) อัมมัญญตา (ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้

หลักการที่จะทำให้เกิดผล 2) อัตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมายรู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก 3) อัตถัญญตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น 4) มัตถัญญตา (ความรู้จักประมาณ) คือความพอดี 5) กาลัญญตา (ความรู้จักกาล) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน 6) ปริสัญญตา (ความรู้จักบริษัท) คือ รู้จักชุมชน 7) ปุคคลัญญตา หรือ ปุคคลปโรปริญญตา (ความรู้จักบุคคล) คือความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น

การประยุกต์สัปปุริสธรรมของพระราชธรรมालังการ (จันทร์ กตปุญโญ) ในการพัฒนาสังคม แบ่งออก 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารงาน พบว่า พระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) ดำรงตำแหน่งพระผู้ปกครองสูงสุดในจังหวัดลำปาง ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดลำปางและได้บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ได้วางนโยบายต่างๆ เช่นนโยบายด้านการศึกษาส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในเขตปกครองให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และในระดับอุดมศึกษาชั้นสูง ประกอบด้วย 1) ด้านสร้างสาธารณะประโยชน์ได้แก่ เป็นการอนุเคราะห์สงเคราะห์โดยการสร้างสถานปฏิบัติธรรมอุทยานพระสุนทรมุนี และสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยานพระสุนทรมุนี เพื่อเป็นประโยชน์คนอื่นหรือแก่เพื่อนมนุษย์ผู้ตกทุกข์ได้ยากจากภัยธรรมชาติตามหลักสัปปุริสธรรม 7 2) ด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ได้แก่ เป็นการช่วยเสริมสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีในสังคมและการปฏิบัติตนในการใช้ทักษะชีวิตในสังคม เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมหลักสัปปุริสธรรม 7 ทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตได้สำนึกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม และเป็นเยาวชนที่ดีในสังคมและประเทศชาติ 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ได้แก่ เป็นผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวิสุทธิวิทยากร (วัดบุญวาทย์วิหาร) และยังเป็นองค์ก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์ด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป เป็นการสงเคราะห์ที่เกี่ยวกับอุปกรณ์และทุนทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เพื่อช่วยส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนของครูนักเรียนให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติให้มั่นคง และ 4) ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประเพณีได้แก่ เพื่อเป็นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนช่วยในการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีให้อยู่คู่แผ่นดินไทยเช่น ประเพณี 12 ล้านนา เป็นแบบแผนของชนรุ่นหลังและคนชาติอื่นได้รู้ได้เห็นคนไทยไม่น้อยหน้าใครในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและไม่เหมือนใคร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้คนในชาติให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน

2. ด้านการบริหารคนของพระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) กับการพัฒนาสังคมตามหลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่าได้วางงานให้ถูกกับคนและได้วางคนให้ถูกกับงาน และอบรมส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มเติมคือติดต่ออาวุธทางปัญญาเพิ่มเพื่อที่การพัฒนาสังคมที่มีประโยชน์ทั้งด้านบุคคล สังคม และพระพุทธศาสนา เป็นการนำ

พุทธวิธีที่หลากหลายทั้งโดยตรงและทั้งโดยอ้อม และการปกป้องพระพุทธศาสนา “วิทยาศาสตร์ที่ไม่มีศาสนา ย่อมพิกลพิการ ส่วนศาสนาที่ไม่มีวิทยาศาสตร์” (Phra Thammakosajarn (Prayoon Thammajitto), 2010) โดยการใช้ความรู้ความสามารถ สติปัญญา และความรอบคอบในการพัฒนาสังคมเพื่อสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ ต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร สืบไป ในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจาก ความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคมทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์จึงควรมีผู้มีบทบาท รับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชนจึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นที่พึงทางใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง

3. ด้านจัดการชุมชนและวิธีการในการพัฒนาสังคมของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) คือการ ส่งเสริม (กิจกรรมทุกกิจกรรม) ให้เกิดขึ้นและสร้างทรัพยากรขึ้นมาเพื่อการพัฒนาสังคมและนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ พระพุทธศาสนามุ่งศึกษาโลกภายใน วิทยาการสมัยใหม่มุ่งความจริง พระพุทธศาสนามุ่งศีลธรรม เป็นต้น (Phra Maha Hansa Thammahaso, 2014) โดยใช้กลยุทธ์ที่มีการ วิเคราะห์สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำหลักธรรม สัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย ดังนี้ 1) ธัมมัญญูตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล 2) อัตถัญญูตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมายรู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก 3) อัตตัญญูตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น 4) มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณ) คือความพอดี 5) กาลัญญูตา (ความรู้จักกาล) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการงาน 6) ปริสัณญูตาความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้มีเมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น (Phra Phrom Kunaporn (P.A.Payutto), 2016) ในแง่ดังกล่าวนี้ (ความรู้จักบริษัท) คือ รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม และ 7) บุคคลัญญูตา หรือ บุคคลปโรปรัญญูตา (ความรู้จักบุคคล) คือความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาธิบายความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อ แก้ปัญหาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอเพียง และการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม การพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อม ความสมบูรณ์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้ประชาชนในชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน และมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นระดับชุมชน หรือสูงขึ้นไป จะต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่เท่าที่จะทำได้ และ บทบาท ซึ่งในการทำหน้าที่ให้สำเร็จและสมบูรณ์ตามที่ได้รับมอบหมายหรือตามบทบาทนั้น ๆ ซึ่งในบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนต้องทำหน้าที่พัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคง ยั่งยืน มั่นคงในฐานะ

หน้าที่ต่าง ๆ ที่ชุมชนนั้นจะมี พระสงฆ์ถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการมีส่วนพัฒนาชุมชนอย่างดียิ่ง เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักในการช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี

สรุปว่า การที่เรานำหลักธรรมมาเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการชุมชนก็เอาที่จะให้คณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำได้ใช้หลักธรรม เช่นว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชนและรู้บุคคลของพระราชธรรมालังการ (จันทร์ กตปุญโญ) กับการพัฒนาสังคมตามหลักสัปปริสธรรม 7 พระสงฆ์มีหน้าที่นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรมแก่ทุกเพศทุกวัยอีกทั้งยังปลูกฝังได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตได้สำนึกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม และเป็นเยาวชนที่ดีในสังคมและประเทศชาติ รวมถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยปลูกฝังเด็กและเยาวชนช่วยในการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีให้อยู่คู่แผ่นดินไทย และเป็นแบบแผนของชนรุ่นหลังและคนชาติอื่น ซึ่งเป็นการบูรณาการกิจกรรมและส่งเสริม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้คนในพื้นที่เกิดความเข้มแข็ง ความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังเช่น (Nuchaniyom, 2015) ที่กล่าวว่า บทบาทอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรงและงานพิเศษที่ควรจะต้องกระทำ แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ด้านการบริหารคน ด้านการบริหารทรัพยากร ดังนั้น หลักการในบทบาทของพระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองต้องปกครองโดยธรรมเป็นธรรมาภิบาลปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยกันเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จรรยา ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิถีชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness) บทบาทด้านการเผยแผ่ เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชนเป็นภารกิจที่มีความสำคัญ สังคมสงฆ์ต้องเป็นสังคมจำลอง สังคมแบบอย่างหรือสังคมต้นแบบของสังคมชาวบ้านที่ดี (Phra Kru Nontha Mongkolvisit, 2016) จากการศึกษาบทบาทของพระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) กับการพัฒนาสังคมตามหลักตามหลักสัปปริสธรรม 7 บทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนคือ จรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขความสัมพันธที่พระสงฆ์กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และความรอบคอบในการพัฒนาสังคมเพื่อสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึงที่ถูกต้องต่อหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป ซึ่งเห็นด้วยจากงานของ (Phra Suphap Supawo (Bua Banchong), 2018) กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคมพระสงฆ์ควรเทศนาและอบรมให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่ สามัคคีกันชุมชนปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ในชุมชน ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรอบรมให้ควรรู้

เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อสืบทอดต่อไป ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีและนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรคหรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟูอนุรักษ์ ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน (Phra Suphap Supawo (Bua Banchong), 2018) จากการศึกษาแนวทาง หลักการ และวิธีการในการพัฒนาสังคมของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) การนำบทบาทและวิธีการพัฒนาสังคมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้โดยใช้กลยุทธ์ที่มีการวิเคราะห์สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำหลักธรรม สัปปริสธรรม 7 ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอเพียงและการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม สอดคล้องกับงานของ (Phra Khru Sangkarak Prachuapwutthicharee, 2020) ที่กล่าวว่า วิธีการ แก้ปัญหาของแต่ละสังคมจึงมีความแตกต่างกัน การแก้ปัญหาและการพัฒนาจึงต้องมองจากบริบททางสังคม การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปด้วยความราบรื่น และลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ดังจะเห็นจากในกรณี การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูศีลปัญญารและการพัฒนาในด้านสาธารณสุขของ (Phra Khru Sangkarak Prachuapwutthicharee, 2020) ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคม จนเป็นต้นแบบให้กับพระสงฆ์รูปอื่นและเกิดผลยั่งยืนมาจนกระทั่งปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในบริบททางสังคม การชักชวนประชาชนให้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกันในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ อีกทั้งการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยที่ทุกฝ่ายในสังคมได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ย่อมเกิดความเจริญและยั่งยืน (Phra Khru Sangkarak Prachuapwutthicharee, 2020) จากข้อค้นพบในงานวิจัยได้อิงค์ความรู้สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนา 4 จิตวิญญาณ หรือเรียกว่า เป็นการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ต้องได้รับการพัฒนาให้สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านร่างกาย ต้องมีการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพดี ปราศจากโรค ต้องพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสัมพันธ์กับธรรมชาติไม่เอาเปรียบธรรมชาติ 2) การพัฒนาด้านศีล เกี่ยวข้องกับสังคมเป็นการพัฒนาศีลขั้นต้น คือ ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคมนี้เป็นขั้นง่ายที่สุด การมีระเบียบวินัยซึ่งเป็นองค์ประกอบของศีลนั้น รวมถึงการนำมรรคมีองค์ 8 มาประยุกต์ใช้ได้แก่ ความเห็นชอบ การเจรจาชอบ การทำงานชอบ เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาศีล จึงเป็นการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดีอย่างเกื้อกูลเป็นประโยชน์และมีอาชีพที่ถูกต้องโดยการประกอบสัมมาชีพ 3) การพัฒนาด้านจิต หรืออารมณ์ต้องมีการฝึกอบรมเสริมสร้างจิตใจให้พร้อมด้วยคุณสมบัติ 3 ด้าน คือ ด้านคุณภาพจิต ด้านสมรรถภาพจิต และด้านสุขภาพจิต และการพัฒนาปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจในศิลปและศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติ

สรุป

การที่เรานำหลักธรรมมาเชื่อมโยงกับการบริหารของพระราชธรรมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) เน้น 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารงาน ด้านการบริหารคน และด้านการบริหารจัดการชุมชน ได้ใช้หลักธรรมสัปปริสธรรม เช่นว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชนและรู้บุคคล ผู้ที่ได้ชื่อว่าคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม เรียกว่าสัตบุรุษบ้างบัณฑิตบ้าง ถ้าคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม หรือสัตบุรุษนี้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น หรือบุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิกระตือรือร้นไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตบุรุษนั้น เรียกว่า สัปปริสสังเสวะหรือ สัปปริสเสวนา แปลว่า การเสวนากับสัตบุรุษ หมายถึง การคบหากับคนดี และสัตบุรุษหรือคนดีนั้นก็เป็นผู้ได้ชื่อว่า กัลยาณมิตร ดังนั้น หลักสัปปริสธรรมจึงมีความหมายว่า ธรรมของสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดีมีอยู่ 7 ประการอันประกอบไปด้วย 1) ธัมมัญญตา คือ ความรู้จักธรรม 2) อัตถัญญตา คือ ความรู้จักอรรถ 3) อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน 4) มัตถัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล 6) ปริสัญญตา คือ ความรู้จักชุมชน และ 7) ปุคคลัญญาหรือปุคคลปโรปรัญญตา คือ ความรู้จักบุคคล ทั้งนี้ หลักสัปปริสธรรมมีความสัมพันธ์กันกับเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่อยู่หลายประการมากโดยครอบคลุมมิติการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารงาน 2) ด้านการบริหารคน 3) ด้านการบริหารทรัพยากรชุมชน ซึ่งในด้านบทบาทการพัฒนาสังคมของพระราชธรรมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) คือ การพัฒนาสังคมที่มีประโยชน์ทั้งด้านบุคคล สังคมและพระพุทธศาสนา เป็นการนำพุทธวิธีที่หลากหลายทั้งโดยตรงและทั้งโดยอ้อม และการปกป้องพระพุทธศาสนา โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และความรอบคอบในการพัฒนาสังคมเพื่อสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึง ที่ถูกต้องต่อหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป และมีแนวทางหลักการวิธีการในการพัฒนาสังคมของพระราชธรรมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) กับการพัฒนาสังคมตามหลักสัปปริสธรรม 7 คือ การนำบทบาทและวิธีการพัฒนาสังคมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยใช้กลยุทธ์ที่มีการวิเคราะห์สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำหลักธรรม สัปปริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร ถึงการพัฒนาประสิทธิภาพส่วนบุคคล ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อยอดสำหรับผู้สนใจ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 คณะสงฆ์หรือผู้เกี่ยวข้องควรจัดทำหนังสือหรือนิเทศการเกี่ยวกับบทบาทของพระราชธรรมาลังการ (จันทร กตปุญโญ) กับการพัฒนาสังคมตามหลักสัปปริสธรรม 7

1.2 ควรนำหลักการและวิธีการด้านการพัฒนาสังคมของพระราชธรรมมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ) เผยแพร่ให้คณะสงฆ์ในจังหวัดลำปางหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวสู่สังคมและสาธารณชน

1.3 ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการรูปอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับผู้นำทางจิตวิญญาณ

2.2 ควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

References

- Nuchniyom, W. (1975). *A Study of the Roles in Education Promotion of Thammalangkar*. (Chan Katapunyo). (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Maha Phaisit Sattayawut (1999). *The role of monks in rural development: study the case of Phra Thep Simaporn and Rural Development in Nakhon Ratchasima Province*. (Master's Thesis). Mahidol University. Nakhonsawan.
- Phra Khru Nontha Mongkolwisit (2016). Sangha and roles in social development that change according to the era. *MCU Journal of Social Development*. 1(2), 20-31.
- Phra khru Sangkharak Prachuap Vuddhicari et al. (2020). The role of the monks in social development. *Journal of Buddhist Studies*, 10(1), 101-119.
- Phra Maha kitti Suchitto (Soi Mala). (2012). *The role of monks in community development in the perspective of people in Makham District Chanthaburi Province*. (Master's thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Chanthaburi.
- Phra Pacharapol Withitham (2017). *The role of monks in social development*. (Master's thesis). Loei Rajabhat University. Loei.
- Phra Supap Supawo (Bua Banjong). (2018). *The role of monks in community development in the area Yang Khom Subdistrict, Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province*. (Master's thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Wongtham, C. (1975). *The role of monks in social development*. (Master's thesis). Thammasat University. Bangkok.